

# **SAMIN**

**Cebuano Short Story**  
**The 73<sup>rd</sup> Carlos Palanca Awards**

## SINOPSIS

Nahitabo ning sugilanon niadtong 2009, sa usa ka Christian school sa kabaryong Butuan. Si Michiko, usa ka Hapon-Filipina nga estudyante, ang nahimong sentro sa katingala ug panamastamas human sa usa ka leksyon sa klase bahin sa mga kalapasan sa Japanese Imperial Army atol sa Ikaduhang Gubat sa Kalibutan. Igo ra nitan-aw si Girly, ang tagasaysay, samtang nanguna sa hilom nga pagpangdaot sa Hapon iyang sikat nga ig-agaw nga si Barbara.

Gipukaw sa pagkonsensya, nakig-amigo si Girly kang Michiko, ug ilang napalawom ang ilang panaghigalaay pinaagi sa panag-istorya mahitungod sa kababalaghan ug mga sugilanong-bisaya. Mibutyag si Michiko og usa ka makalilisang nga kasinatian sa baybayon atol sa handomanan sa iyang lola. Apan pagkahuman sa usa ka misteryoso nga insidente nga may labot sa usa ka samin, mikalit lang og kawala si Michiko.

Mikaylap ang hungihong nga gisaniban siyag espiritu. Si Barbara migamit sa istorya aron mapalambo ang iyang kasikat sa eskwelahan. Nahabilin si Girly nga bitbit ang iyang kahadlok, kasubo, ug ang pangutana: mobungat ba siya sa kamatuoran, o magpakahilom hangtod sa kahangturan?

## SAMIN

“I feel like something bad is going to happen to me. I feel like something bad has happened. It hasn't reached me yet but it's on its way.” – Alice Palmer, Lake Mungo (2009)

KON PANGUTAN-ON KO nganong mahadlok ko motutok og dugay sa samin, isulti gyod nako ang nahitabo kang Michiko. Sa tuig 2009, samtang Grade 5 pa mi, mibalhin siya sa among eskwelahan. Usa kini ka Christian school nga tupad ra sa UCCP Church sa sentros dakbayan.

Sa akong nahinumduman, dali ra kaayo siya nakadani sa among klase tungod sa kanindot sa iyang mga dibuho. Tingali na-overwhelm siya sa atensyon nga midangat kaniya. Dili lang tungod sa iyang pagkahilomon, limitado usab ang iyang kasayuran sa Binisaya. Kon aduna silay mga butang nga ganahan nila ipadrowing sa Hapon, dira na sila mosampit sa akong ig-agaw nga si Barbara nga maayo moinglish.

“Hey! Say something in Japanese!” sulti ni Barbara.

“I don't know what to say...” tubag ni Michiko.

“Okay, how do you say ‘good afternoon’ in Japanese?”

“I can't really...”

“Please!”

Si Barbara ang 'Miss Popular' sa among klase. Dugang pa sa iyang gamhanan, miyembro usab iyang inahan sa Board of Trustees sa eskwelahan nga adunay plano modagan sa sunod nga eleksyon isip konsehal.

“Konnichiwa...” sulti ni Michiko pahinayhinay.

“Can you understand Bisaya?”

“Only a little...”

“Ah, gamay ra? Teach me how to speak Japanese!”

“Okay...”

“Let’s be friends ha!”

Kon akong pangutan-on ang ubang babaye nganong gidayeg gyod nila siya, yano ra ilang tubag.

“Ganahan ko makig amigo og parener!”

Rural pa ang Butuan niadtong panahona. Maihap ra nako ang mga tourist attractions sa dakbayan. Maong dali ra madani ang mga Butuanon kon adunay mga bag-ong mahitabo o makit-an diri. Panagsa ra kaayo ang mga langyaw nga moanha, gawas kon aduna silay negosyo diri. Sumala sa akong nadunggan gikan kang Barbara, taga Butuan daw ang inahan ni Michiko, ug ang amahan, ang Hapon, nagpadayon sa pagpanginabuhi isip salary man sa Japan.

Nagpadayon ilang pagtagad ni Michiko sulod sa pipila ka semana, hangtod mi hisgot among magtutudlo sa Sibika bahin sa pagsulong sa mga Hapon sa Pilipinas panahon sa Ikaduhang Gubat sa Kalibutan.

PAGHUMAN niyang basa ang mga teksto nga nagsaysay sa kasalbahis sa Japanese Imperial Army sa gubat, mihilom si Sir Dep. Mitan-aw siya namo, daw nagpaabot sa among mga reaksyon sa mga nadunggan namong kalisang gikan sa iyang baba.

Kon buot huna-hunaon, lisod iyang kahimtang. Sayon ba diay mohisgot og ingon ani nga mga panghitabo atubangan sa mga batang estudyante? Pero niadtong hapon, iyang gipili nga ipagawas ang kalagot nga dugay na niyang gidala.

“Grabe kaayo ang nahitabo sa panahon sa Hapon, class. Matod pa sa akong lola, kinahanglan daw nila pahiran sa ilang nawong og lapok aron dili sila mahilabtan sa mga sundalo,” sugod niya.

“Bitaw, class. Honestly, lain kaayo paminawon ilang sinultihan,” dugang pa niya. “Nakabantay mo? Kon madunggan ninyo sa TV, saba kaayo sa tanan. Moshi moshi ano ne, murag alien!”

Apan walay usa kanamo mingtubag sa iyang pangutana. Igo ra mingtutok ang tibuok klase kang Michiko. Dunay mikatawa. Dunay miubo. Dunay mikawot sa ilang liog. Dunay nagguyod sa ilang lingkuranan aron makapalayo kaniya.

Naghinuktok si Michiko sa iyang lingkuranan, mitan-aw sa kisame. Hinay-hinay niyang gikuskos ang iyang gagmayng mga kuko, nagpadayon sa hilom nga pagpamalandong.

“Sir, diba Hapon manis Michiko?” pangutana nako.

“Okay ra na, Mahilum. Dili bitaw siya makasabot nako.”

Didto nako mas nasabtan nganong nagbinisaya gyod si Sir, bisan pag gibawalan ang pagsulti og vernacular sa sulod sa eskwelahan.

Sukad niadtong higayona, wala nay nakig-estorya kang Michiko gawas ni Barbara. Niabot pa gani sa punto nga makit-an nako siya sa kilid sa klasrom, nagdrowing lang sa iyang notebook. Maayo pa kaha ang ilang pagtagad kang Michiko kon wala ko nagpakahilom niadtong higayona? Mao akong gipangutana sa akong ig-agaw samtang nagkaon mi sa canteen.

“Kahibaw ko nga daghan na kaayong nakabantay ani, pero ambot lang,” tubag ni Barbara. “Weirdo gyod nis Michiko.”

“Sure oy, hilomon lang gani, weird na sa imong panan-aw?” pangutana nako niya.

“Wala man gud ka nagkuyog namo! Kon magsturya gani mi, wala ra gyod siyay kalibutan,” reklamo niya. “Dili gani siya motan-aw nako sa mata! Ganahan unta nako siya ipa-feel nga welcome siya, pero ambot, siya hinoon ang molikay nako. Ngano kaha, no? Dili guro siya ganahan nako.”

“Suspicious man gyud ka,” tubag nako.

“Mao ba?”

Mihiyom si Barbara.

“Naghulat rako sa chance nga makabalos ko niya,” dugang niya, tin-aw ug walay pagduha-duha. “Mao ra na.”

Nagsapaw-sapaw ang kasaba sa mga estudyante sa canteen. Makabungol ang ilang mga tunob, ang prekuwensiya sa ilang tingog.

"Plastikas buang!" sulti nako niya usa nako gikuhit akong baon.

Mao diayng dali ra kaayo gisalikway si Michiko sa among klase. Tingali, wala gyod siyay nabuhat nga sayop, gawas lang sa usa ka butang nga dili niya mausab, ang iyang pagpakatawo sa porma nga ilang gidumtan.

Gwapa. Puti. Dato.

Hapon.

TUNGOD sa mga nahitabo ni Michiko, misamot akong kahadlok sa kasing-kasing sa katawhan. Dili man gyod ko sociable nga tawo, sa una pa lang daan. Kapila na ko gitawag og 'laing batasan'. Gipugos man gali ko sa akong inahan nga motagad sa akong mga parente, sa mga silingan, sa mga magtutudlo, ug sa ubang mga ginikanan sa eskwelahan aron mausab ang ilang panan-aw nako.

Pasagdan unta nako si Michiko kon wala nako nahinumdoman ang tambag sa akong inahan bahin sa tinood nga pulos sa pakighigalaay.

"No man is an island, Girly. Kinahanglan nato ang usat-usa."

Pagbiya sa akong amahan, nagtrabaho akong inahan isip katabang sa balay sa inahan ni Barbara. Didto sab mi nagpuyo niadtong panahona. Tuod, wala kami gimaltrato ni Mommy Doc. Gipakaon mi og tarong ug gisustentuhan pa gani ang akong pag-eskwela. Bisan pa, mabati gihapon namo ang among kalahian kon adunay kalihokan nga mahitabo sa ilang balay.

Samtang nadala ang among mga paryente sa ilang kalingaw; sa pakighalubilo, sa pangatawa, sa panganta, ug sa pagbinayloay og mga pagkaon, igo ra kami naglingkod sa kilid. Walay nakigtabi, nangumusta, o nagpailaila namo. Mura mig mga multo nga nagdamag sa suok sa ilang mga mata.

Nakita nako ang akong kaugalingon kang Michiko, apan mas gahayag pa ang iyang kaisog nga pagpahayag sa iyang tinuod nga pagkatawo. Bisan pa sa akong pag-uban kang Barbara ug sa iyang mga sahi nga higala, mabati gihapon nako ang hinanaling kamingaw. Mao tingali ni ang nakaingon nganong miduol ko sa Hapon niadtong udtoa.

“What’s that?” pangutana nako niya.

Mikaging iyang mga abaga, daw nakurat sa akong tingog.

“It’s a ghost.”

“Can you draw me?”

Mihilom siya samtang gitutokan nako ang iyang gitibas nga dibuho. Mitindog ang multo ibabaw sa usa ka baybay. Halos magisi ang pahina tungod sa kakusog niyang duot sa bolpen. Tingali, dira niya ipagawas ang iyang giluum nga kalagot ug kamingaw alang kanato, sa kalibutan mismo. Apan sa pagkakaran, dili nako seguridad.

“Motuo kag ghosts?”

Igo ra siya mitando.

“I feel like one, sometimes.”

Nagdagan ang akong hunahuna. Dili epektibo ang small talk approach ni Barbara. Hilig ba kaha siyang mga kahadlok, no? Nahinumdoman nako ang mga istoryang gikan sa

akong inahan mahitungod sa mga misteryosong kababalaghan nga nahitabo sa among barangay.

“Asa man nimo nadunggan nang mga sugilanona, Ma?”

“Mananambal man god imong Lola Maryam,” matod pa niya, “maong daghan sab kaayog nadunggan niya.”

Kon pangutan-on sab nako akong inahan kon mahitabo pa ba gihapon kining mga kababalaghan, mao iyang matubag kanako:

“Ambot lang, Girly, nahurot naman nimog paminaw ang akong mga istorya, ikaw nasad moy mosaysay kanako.

“Do you know...wakwak?” pangutana nako kang Michiko.

“Yeah, I know about that one,” tubag niya. “I also know about the managna-something, basta, the half-bodied one!”

“You mean the manananggal!”

“How do you pronounce it?”

“Uh, murag mangga ug banana nga nag-end ug ‘gal’.”

“What? Hahahaha!”

“Forget that, let’s talk somewhere else.”

Miusab iyang tingsi, samtang nalibot iyang panan-aw. Pipila ka segundo milabay usa niya gisarado iyang notebook.

“Where?”

“Follow me!”

Midagan ko pagawas sa klasrom (nga nahimutang sa ikatulong andana sa eskwelahan) paingon sa hagdanan, dayon minaog ko. Nadunggan nako ang mga nagsunodsunod nga tunob ni Michiko sa akong luyo.

Pag-abot namo sa ground floor, mingsulod mi sa eskina tali sa mga klasrom sa Grade 1 ug sa simbahan mismo. Paghuman namo og latas sa nagliso nga agianan, mingabot mi sa likod sa eskwelahan.

Hardin daw ni sa una, apan karon, nagtapok ang mga karaang kabanikahan og plywood, sin, ug uban pang mga kasangkapan nga gikan sa simbahan. Mga butang nga wala na gamita, butang nga gihikling, kalimtan—basura. Sa tunga niini, adunay mangga nga napalibutan og lingkoranang sementado.

“Haunted kuno ni nga place,” sulti nako ni Michiko. “Naa daw mag sit-sit nimog kalit. That’s why nobody comes here.”

“Psst!” misit-sit sab si Michiko usa siya mikatawa.

“Hoy! Ngano ka!”

“Is this your secret hideout?”

“Basin.”

“Have you seen anything weird here?”

“No, but I know a lot of weird things.”

“You’re nice,” sulti niya, “what’s your name?”

“Girly...”

Diha nagsugod among panaghigalaay. Gisaysay nako niya ang akong mga nadunggan gikan sa akong inahan, mahitungod sa mga kasikas nga nahitabo sa dakbayan sa niaging panahon, sa barangay Pangabugan niadtong wala pa miabot ang mga bansongero.

Syempre, dili lang puros kahadlokang ang among kasagarang gituki. Moabot sab among panag-istorya sa mga kingkoy nga salida ug uban pang programa sa TV nga among natan-awan kaniadto. Sa dihang misulti siya sa iyang gugma sa Pokémon, giingnan nako siya mahitungod sa pagsabong sa mga kaka.

Sa sunod nga adlaw, nagpatabag siya nako sa pagpangdakop og mga kaka aron makasabay siya sa maong uso.

“Sure ka?” pangutana nako niya. “I’ll buy you one. Why do you want a spider?”

Igo ra siya mitan-aw nako ug dayon miingon, “I don’t want to miss out.”

SA KADUGAY NAMONG PAGCHIKKA sa hardin, wala gyod ko kadungog sa mga kasinatian ni Michiko. Igo ra siyang naminaw sa akong mga sugilanon, unya mogawas nalang ang iyang mga pangutana, apan dili gyod siya mosulti nako bahin sa iyang mga ginikanan, sa iyang mga parente, pati sa ilang mga kasinatian. Tungod sa akong pagkakuryoso, ako gipangutana siya: “Do you have any scary experiences, like the stuff I tell you?”

Naghinuktok siya, daw naghunahuna sa iyang matubag. Mikurog iyang mga tudlo.

“I...saw something at the beach.”

“Where, in Japan?”

“Sa Masao,” tubag niya. “The ship my grandmother rode sank last year, and my family went to the beach for her funeral.”

“Na-find nila iyang body?”

“I don’t know.”

Mihinay iyang tingog. “But I remember Mama and my other relatives buying fruits and vegetables and throwing them into the sea.”

“What did you do when that happened, man?”

“When nobody was looking, I went to the water to get one of the apples. Before I could even reach it, I saw it. A black, hairy thing. It was floating. Like seaweed.”

Diha niya gisaysay ang mga panghitabo pagkahuman sa ilang pagbisita sa dagat. Sa ilang pagsakay sa girentahang jeep pauli, kalit lang siyang nakuyapan. Pag-abot sa balay, gihilanat siya og dako. Milabay lang ang pipila ka adlaw, apan wa gyod kini nawala. Gidala siya sa doktor, apan igo ra siya giresetahan og tambal para sa hilanat.

Apan sa sunod nga gabii, nagmata siya nga daw adunay nag-ipit sa iyang tutunlan. Nagpanik siya, ug iyang gisuwayg pukaw iyang inahan. Nangutana iyang inahan kon aduna ba siyay problema. Usa siya motubag, miabot ang tibugol sa likod sa iyang tilaok. Midagan dayon siya paingon sa arinola, gisulayang pagginhawa. Sa iyang pag-ubo, misayaw ang hilo nga nagbitay sa iyang baba—nipis, itom, basa sa sa kabaga sa iyang laway. Sa pagkabuntag, gidala siya sa usa ka mananambal.

“Unya, what happened next?”

Mihilom siya, daw naghunahuna sa unsay dapat niyang isulti kanako.

“I think something followed me home...do you know what that is?”

Giutingkay nako ang akong nahibaw-an. Nagsapawsapaw ang mga dili ingon nato sa akong utok, apan walay mosigo sa iyang gihatag nga saysay, ug sa tinud-anay lang, dili sab ko ganahan makahibaw.

NAPILIT sa akong alimungaw ang sugilanon ni Michiko. Niadtong gabhiona, gipangutana nako ang akong inahan mahitungod sa barkong nalunod sa miaging tuig. Kon naa ba siyay mga kaila nga namatay sa maong trahedyo.

“Aw, kadtong nahitabo sa Princess of the Stars?” pangutana sa akong inahan. Mihunong siyag hukad sa tinowa, nadugay sa pagpadayon. “Salamat sa Diyos, wala raman, nak. Ngano man?”

“Naunsa kaha nang kalag sa mga tawo nga wala pa nakit-an, no?”

“Naa rana sila sa dagat, nak.”

“Sa dagat jod, Ma?”

“Mabasa ra nimo sa bibliya,” matod pa niya, “dira na sila magpaabot sa final judgement.”

Mitutok ko sa ulo sa isdang ganganga, sa kaputi sa iyang mata. Nahandurawan nako ang lola ni Michiko, ug ang mga pasaherong napas-an sa barkong

tiklaob...minghilak, minggampo, mingpaabot sa tabang nga wala na maabot, samtang hinay-hinay nang mingbungkag ang ilang mga lawas sa kahiladman.

“GIRLY, do you truly believe in these things?” Maong unang pangutana ni Michiko nako paghuman niyang paminaw sa akong gisaysay gikan sa akong inahan.

“O, uy!” tubag nako niya. “Ngano man diay?”

Nabantayan nako ang duda sa iyang mga mata. Nahinuktok kog kadyot, daw nasaag sa akong paghunahuna. Tuod man, wala man sab ko kahibaw sa kabalido aning mga sugilanona. Nahitabo ning mga kababalaghan samtang wala pako naglangoy sa itlog sa akong amahan. Apan magpagana kini sila sa kaagi sa akong handurawan. Sapat na para nako kaniadto, samtang dili pa komplikado ang pagpaniobra sa kinabuhi.

“I want to believe.”

“Why man diay?” dungag siyang pangutana.

“It’s fun,” tubag nako.

“Is that why you started talking to me?”

Nagpadayon siya sa pagdrowing sa iyang sketchbook nga nakapatong sa iyang mga sabakan. Nagpadayon sab kog pangitag kaka nga pwede nakong mahatag niya. Sa akong nahinumdoman, nag-instambay mi ato sa among gitawag nga clubhouse, kadtong among gitukod gamit ang sinapawsapaw nga karaang plywood ug tarpaulin sa ilawom sa mangga.

“I want to tell you something,” sulti ni Michiko.

“What?”

“I can understand what they’re saying about me.”

Milagat akong mga mata. Gusto unta nako siya pangutan-on nganong nagpakahilom lang siya niadtong hapon, apan duna koy nabatyagan samtang migawas ning mga pangutana sa akong hunahuna...nagpakahilom sab ko, susama nilang tanan.

“Do you wanna know why? I’ve been here for as long as I can remember. Mama only taught me English. I just learned from everyone around me, but that isn’t enough. While I can understand Bisaya, I can’t speak most of it. That’s probably why nobody likes talking to me.”

“How does that work for you?”

Mihilom si Michiko. Nipuwa iyang nawong, nabasa sa iyang luha.

“I don’t belong anywhere...”

“That’s not true,” tubag nako, “naa rako para nimo.”

Migakos si Michiko kanako. Mikaging akong lawas samtang giduot niya ang nawong sa akong dughan. Mihapyod ko sa iyang likod samtang iyang gipagawas ang dugay niyang gitagong kasakit ug kalagot—nga iyang gihabwa sa akong uniporme.

BIYERNES kadto. Alas singko na sa hapon sa dihang nahuman ang among kataposang klase. Naglingkod si Barbara sa lamesa ni Sir Dep. Gipunitan niya ang plastik

nga samin sa iyang atubangan samtang nanilhig mi ni Michiko sa salog (kay, tuod man, cleaners man mi niadtong adlaw). Adunay misa sa simbahan. Nanimbawot akong balhibo sa dihang nikusog ang panganta sa choir. Aron mapanaw ang akong kahadlok, misuway lang kog pahadlok sa akong ig-agaw.

“Ayaw palabig tan-aw sa samin, Barbs, ha! Basin makakita kag white lady!” sulti nako ni Barbara.

“Shut up, Girl!” tubag niya nako. “Kon naa bay angay kahadlokan, dili ang patay!”

“There’s...there’s a white lady in school?” pangutana ni Michiko. Dunay kurog iyang tingog.

“O, uy! Tupad man tag church!” tubag nako. Gipugos nako akong tingsi. “Hilig baya mopuyo ang mga ghosts sa simbahan. Ghost baya na sila.”

“Mao ba...” tubag ni Michiko usa siya nihilom.

“Uy, kasabot diay nis Michiko og Bisaya?” pangutana sa akong ig-agaw. “Hay salamat, nganong karon paka nisaba!”

“Gamay ra...”

“Gamay ra diay! Hahaha!” utro ni Barbara. Mikatawa siya usa siya mihilom.

“Huy, okay raka dira, Barb?” pangutana nako.

Milagat iyang mga mata. Nagnagaga iyang baba. Mikurog iyang mga kamot samtang nagpadayon iyang pagtutok sa samin. Hinay kaayo ang iyang paghinga samtang nagpilit iyang panan-aw sa iyang repleksiyon.

Nitan-aw akong ig-agaw nako, ug iyang gipasa ang samin nako.

“Naay nawong...”

“Hah?”

“Shhh!” misit-sit si Barbara. “Awa!”

“Say naa?”

“Sa samin!”

Mihinay kog lakaw paingon sa lamesa. Misunod sab si Michiko. Mikunot akong agtang sa pagtutok. Nagkaanam ug kakusog ang panganta gikan sa simbahan.

“Wala man!” tubag nako.

Sa dihang miduol ang Hapon, gipaduol ni Barbara ang samin sa iyang nawong. Mibutog kalit akong dughan. Mihugno akong tiyan.

"BOOOO! Whahahaha!" Mikatawa nasab si Barbara.

"Buang!" gisingkahan nako akong ig-agaw.

"Undangi nang imong pag-acting, Girly, ay ko ingna wala ka nalingaw ato!" sugo niya nako samtang nagtan-aw siya usab sa samin, nagpaayo sa iyang buhok.

“Acting?” sulti ni Michiko.

Mihilom si Michiko.

Sa dihang gikupot nako iyang kamot, iya kong gitukmod usa siya midagan pagawas sa klasrom.

“Ouch!” sulti ni Barbara, daw nangomedyas.

Susama sa choir, napanaw ang tingsi ni Barbara. Nahilom ang simbahan. Nibugnaw ang hangin sa klasrom. Naluspapad iyang nawong. Sa iyang kakurat, gilabay niya ang samin sa lamesa. Paspas kaayo ang pagbatil sa iyang dughan, daw naglisod siyang pagginhawa. Mihangad siya sa kisame, nagpilit sa bungbong, daw adunay butang nga nagduot sa iyang dughan.

Milili ko sa samin, ug didto ko nakakita sa usa ka butang.

Dunay itom nga nagkawil-kawil gikan sa atop. Misibog ko palayo. Sa dihang naglihok ang maong butang, napahinungod ko...dili diay panapton akong nakit-an.

Buhok.

Buhok nga iya sa usa ka linalang nga nagbitay sa kisame, nagtan-aw paubos.

Nabasa ang mga mata ni Barbara. Milagat iyang mata. Mikurog iyang baba. Nahinumdoman nako ang reaksyon ni Michiko.

“Girly...” hunghong sa akong ig-agaw.

Midagan ko pagawas sa klasrom. Mibuto akong dughan samtang minaog ko sa hagdanan. Lawom kaayo ang akong paghangos pagabot nako sa hawanan. Midagayday akong singot paingon sa salog. Unsa mana? Gihimo-himo raman nako ning mga sugilanona mahitungod sa white lady, apan...

Si Michiko. Hain kaha siya ron? Sa dihang mibalik ang hapon sa akong hunahuna, napuli akong kalisang sa pagmahay. Gipangita nako akong siya sa hawanan, sa canteen, sa ilawom sa manggahan. Gusto unta nako mangayog pasaylo kaniya, dili lang alang sa

gibuhat ni Barbara, apan sa akong pagpakahilom, mga buhat nga wala pa nako buhata. Apan wala nako siya makit-i.

WALA na nitunga si Michiko sa eskwelahan. Matod pa ni Sir Dep, basin milarga daw iyang pamilya pabalik sa Japan, apan wala ko natagbaw sa maong tubag. Wala pa gani moabot og usa ka buwan, nalimtan na sa kadaghanan ang iyang ngalan.

“Aw, kadtong Hapon?” mao na lang kasagaran nilang matubag kon ako siya hisgotan.

Nagpaabot gihapon ko niya sa among clubhouse, apan wala gyod siya mopakita. Samtang nag-ukay ko sa akong mga panumduman mahitungod sa akong higala, aduna koy nabati nga epipaniya. Sa pipila ka buwan sa among panaghigalaay, wala gyod nako nakaila kon kinsa gyod siya. Wala nako nahibaw-i ang iyang paboritong pagkaon, kinsay iyang naib-gan o ang iyang mga pangandoy. Wala pa nako makita ang ilang balay o nahibaw-an kon asa siya nagpuyo, wala sab nako nahimamat ang iyang inahan. Misibog na lang ang iyang presensya, murag aso nga natunaw sa hangin. Nagpabilin lang sa kinahiladman ang kahumok sa iyang katawa uban sa mga pulong nga wala pa namo nabaylo sa usag-usa.

Aduna say nausab ni Barbara. Kanunay na siyang maglili sa iyang likod. Dili na mahimutang iyang mga tiil samtang naglingkod siya sa klase, kanunay na ang pagpikpik sa iyang tudlo. Gipangutana usab siya ni Mommy Doc kon siya ba ang natago ug nagbali sa mga samin sa balay, apil ang bagua mirror nga nagbitay sa pultahan, apan wala ra

siya moamin. Nagpadayon iyang linihokan sa pipila ka semana usa nabantayan sa iyang mga higala. Dira niya gisaysay sa panghitabo niadtong hapon.

“Okay ra na, Barbs,” sulti sa usa. “Dili lalim imong naagian.”

“Lisod kaayo tuohan, no?” pangutana niya samtang gisikma ang iyang sip-on. Mihilom siya, dayon nagpadayon sa pagpahid sa iyang mga luha. “Basin malain inyong panan-aw nako!”

“Dili man gyod!” tubag sa usa. “Dili man gud ka bakakon, Barb. Kinsay dili motuo ana!”

Sukad niadto, mikaylap ang istorya namo nila Barbara ug Michiko sa tibuok eskwelahan. Ang mga estudyante misuway na sa pagpangita sa gitawag nilang white lady gamit ang nasikat nga samin ni Sir Dep. Ug sama sa hulmang sugilanon, daghan pa gyod ang nadugang nga detalye sa istorya.

Matod pa ni Barbara, nasaniban ang Hapon. Gipaadto daw siya sa among Lola Maryam aron makuha ang multo nga nagpuyo sa iyang lawas. Nakita kuno namo ang paglutaw sa iyang gagmayng lawas paingon sa kisame samtang nag-orasyon ang tigulang. Dili daw niya malimtan ang kabugnaw sa iyang mga pulso samtang nagtinabangay mi sa pagpugong kaniya sa kama nga nag-uyog-uyog.

Sa matag adlaw nga milabay, nagkadako ang istorya ni Barbara. Ug sa kadugayan, nawala na ang tinuod nga Michiko sa ilang panumduman. Nahimong sugilanon ang iyang anino. Aduna say mosuwayg lingkod sa iyang lingkuranan, unya moingon nga nakabati sila og kabugnaw nga susama daw sa yelo.

Sa sinugdanan, gipasagdaan lang nako si Barbara sa iyang kalingawan. Wala ko mobutyag sa iyang mga bakak, bisan pag dugay nang patay among Lola Maryam. Wala sab ko nisaba sa akong nahibaw-an mahitungod sa akong higala. Apan bisan sa akong pagpakahilom, wala gyod mahupay ang kabug-at sa akong kasingkasing.

“Unsay nahitabo niya paghuman ato, Barbara?” pangutana sa usa ka klasmeyt namo samtang gisaysay akong ig-agaw ang iyang sugilanon atubangan sa iyang mga higala.

“Wala man siya nibalik, diba? Basin gikuhaan jod siya sa white lady,” tubag ni Barbara.

“Unya, magpakita pa gihapon siya ninyo?” pangutana ang maong klasmeyt.

“Dili unta ko ganahan mosaba ani, pero...” mihunong si Barbara, daw gipahulat niya ang mga tigpaminaw sa iyang isumpay. “Makit-an nako niya usahay...”

Nagsapawsapaw ang pagsyagit sa mga babaye sa kalisang. Anduna say mikatawa nga mga lalaki, nga nadala sab sa ilang kalingaw, nag nganga usab.

Miinit akong dugo. Miabot kini sa akong ulo. Mibarog ko sa akong lingkoranan ug milakaw ko paingon sa lamesa nga gilingkuran ni Barbara. Gibira dayon nako ang samin nga iyang gigunitan. Dunay hinanali nga pagkurog iyang mga tudlo. Dili. Dili kini ang porma nga gusto niyang hinumdoman siya.

“G-Girly! Wala pako nahuman!”

Sa walay pagduhaduha, gilaparo nako siya.

Mihilom ang among palibot. Milagat ang mata sa akong ig-agaw samtang gihimas niya ang iyang puwa nga aping. Nabasa ang iyang halang nga mata samtang nagsapaw ang kasaba sa among mga klasmeyt. Gawas sa kalagot, nagsagol usab ang laing mga pagbati. Paspas ang pagpiyal sa akong kasingkasing. Nabasa nasab sa singot ang akong uniporme. Nagpadayon ang pagbagting sa akong mga dalunggan. Walay nisyagit, wala say nikatawa, daw nakugang sa panghitabo.

“Yawa ka, Girly!” syagit niyag kusog samtang naghilak siya. “Isumbong tika ni mama! Pahawa-on tamo sa balay!”

Midagan ko pagawas sa klasrom. Minaog ko sa hagdanan, misulod ko sa eskina, ug mitungas ko sa among abotanan ni Michiko. Giladlad nako ang samin ug gitutokan nakog maayo akong repleksyon. Nagpabilin ko sa akong barog, mihunong sa pipila ka segundo, nagpaabot sa nilalang nga among nakita niadtong Biyernes. Apan wala. Walay nagpakita kanako.

“Psst!”

Mikurog akong lawas sa maong tingog. Natagak ang samin sa akong atubangan. Mibalik na usab ang kapaspasan sa pagpitik sa akong kasingkasing. Milingi ko sa akong likod, apan wala gihapon koy nakita. Miinit akong ulo. Mihalang akong mata.

Gitamakan nako ang samin. Nagkatibulaag ang mga tipik niini sa yuta. Unya, gilubong ko kini aron mahimutang na sa kahilom ang tanang nahitabo. Samtang nagpahulay ko sa akong gibuhay, nabantayan ko ang usa ka butang...gasinaw gihapon ang usa ka piraso sa nabugto nga bubog.

Mas sayon hunahunaon nga mibalik ra siya sa Japan, nga didto siya nabuhi sa iyang kamingaw. Apan wa may ganahan maminaw ana nga sugilanon.